

philologia tanította meg.“ Fináczyt, a pedagógust, megtanította Fináczy, a filológus. Nem hagyta ő el alapjában véve soha a klasszika filológiát, csak más irányban fejlődött. S ez a fejlődés az ő tudományos egyéniségében a filológus évgyűrűktől a pedagógus évgyűrűkhöz a lehető legorganikusabb.

HUSZTI JÓZSEF.

## FINÁCZY ERNŐ ÉS A PEDAGÓGIAI TUDOMÁNY.

A tudós pedagógusban, amint eszménye a tudomány mai állása mellett kialakult, három elem egyesül. Megvan benne a szellemi élet hagyományait fürkésző filológus, a közléleknek intézményekben megvalósult követeléseit vizsgáló historikus és az erkölcsi értékű, nemzedékről-nemzedékre átadott szellemi javakat, valamint átadásuk módját kutató pedagógus. Az utóbbi magában foglalja az erkölcsi értékelésnek és a szellemi átvételnek principiumait kereső filozófust is.

A tudományos eruditio, a tudományos alkotás és tudományos oktatás magaslatán álló pedagógus mind a három elemet igyekszik ugyan magában kifejteni, de az emberi tehetség és az emberi élet végeessége mellett vagy az egyik, vagy a másik elem jut túlsúlyra tudós ingeniumában.

Fináczy Ernőről nyugodtan mondhatjuk, hogy tudománya magaslatain járó tudós, egyike amaz egyetemi professzorainknak, akik tudós és tanári kvalitásaik összességével bármely európai tudós közösségnek díszére válnának. S Fináczy Ernőben, mint a pedagógiai tudomány avatott fáklahordozójában, csakugyan kellő harmóniával egyesül a fent jellemzett három alkotórész: a filológus, a historikus és a szorosabb értelemben vett pedagógus. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy tudós lényé egyenlő mértékben tartalmazza vagy tartalmazta mindig mind a három elemet.

Fináczy nem volna az a praegnans tudós egyéniség, amelynek tiszteljük, ha az ő tudós mineműsége a szellemi vonásoknak szürke egyvelege volna kiváló, kitetsző alapszín nélkül. S nem volna meg benne az értelmi jellemességnek az az energiája, mely őt kitünteti, ha egész tudós habitusában ma is fel nem ismernők a magához hű tudós ember lényének első étape-jait.

Fináczy mint filológus kezdte tudós pályáját és a filológus elem maradt mai napig tudós lényé complexusának legjelentősebb alkotórésze. Később hivatalos jellegű tanulmányutak és országos jelentőségű emlékünnepek a kultúrhistorikusnak mutat és jelent rajzoló tollát nyomták a kezébe és Fináczy a filológusnak alaperényeit hűségesen továbbbápoló kultúrhistorikussá fejlődött s e fejlődés egyelőre a renaissancekori nevelés történetét tárgyaló kötetben érte el tetőpontját. A filológusnak meleg sze-

retete Hellas és Róma iránt, a historikusnak tisztelete a nemes hagyományok és nevezetesen a nemzeti értékek iránt erősen színezik mindig Fináczynek magukban is becses pedagógiai elmékedéseit is.

Még bizonyos egymásután vagy fckozatosságot is észlelhetünk arra az energiára nézve, mellyel az említett elemek helyet foglalnak Fináczynek tudós lényében. A filológus érényei, amint már első pedagógiatörténeti munkáiban (*A francia középiskolák multja és jelene*, 1890. és *A magyarországi középiskolák multja és jelene*, 1896.) jelentkeztek, mindig megmaradnak, ezután mindinkább érvényesül a historikus látókörének szélessége is, mely már első nagy monografiáját (*A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában*. Első kötet: 1899. Második kötet: 1902.) jellemezte, és utolsó munkáiban a pedagógus mélysége is egyre növekvő intenzitással vegyül Fináczy tudós tulajdonságainak nagyértékű complexusába. Fentemlitett újabb könyve (*A renaissancekori nevelés története*, 1919.) teljes fejlettségükben mutatja mind e tulajdonságokat. Ennek a műnek a tárgya, a vázolt kor művelődéstartalma olyan, hogy a hellén és a római irodalom régi hívét megragadja és a congenialis tárgy teljes mértékben ösztönzi a speciális filológus érényeknek, az akribeiának, a tények iránt való áhítatos figyelemnek, az értelmezés és a reprodukció megbízhatóságának ragyogtatására. Az ismertett mozgalomnak nagy világtörténeti jelentősége, szövevényes sokoldalúsága, egyetemesége és mélyremenő hatása kiváltják a szerzőből a közlélek nagyszabású nyilvánulásai, a történeti perspektíva, a változások törvényszerűsége iránt való érzéket. S az egész felett lebeg a tulajdonképeni pedagógusnak a szelleme, aki a modern pedagógiának egész fogalomhálózata és kérdéssora felett uralkodik és aki a jelenkor pedagógiai értékelméletének és lélektudományának kutatóvesszőjével keresi a régi talajban a modern gondolatnak ércerét. Csak el kell olvasni Fináczynek ebben a könyvében egyik-másik összefoglaló szakaszt és látni fogjuk, miként sorakozik Fináczy elméjében a modern pedagógiai fogalmak és problémák phalanxa és így öreá is illik bizonyos variációval Goethe mondása: „Wär' nicht das Auge sonnenhaft, Die Sonne könn't es nie erblicken“; ha Fináczy elméjében nem volnának meg oly teljesen és tisztán a modern pedagógia kategóriái, nem látná és láttatni nem tudná a töle elemzett írókban és szellemi áramlatokban azt a gazdagságot és azt a közeledést a modern eszmék és eszmények felé, melyet így ki tud bennük mutatni.

A szorosabb értelemben vett pedagógiai elmékedésnek, illetőleg az elméleti pedagógiának mindinkább növekedő ereje, melyet Fináczy tudós lénye mutat, nemcsak nagy pedagógiatörténeti munkájának egymásután következő kötetiben (*Az ókori nevelés története*, 1906. — *A középkori nevelés története*, 1914. — *A renaissancekori nevelés története*, 1919.) nyilvánul, hanem abban a tényben is, hogy Fináczy az utolsó évek folya-

mán mindinkább megjelenik a nyilvánosság előtt, a Paedagogiai Társaságban, utána a Magyar Paedagogiában vagy csak az utóbbiban, olyan közleményekkel, melyek a pedagógiai történetíró körén kívül esnek és a jelenkor elméleti áramlataiban és ellenáramlataiban eligazodást kereső kritikust (pl. *Újabb törekvések a didaktika terén*. Magyar Paedagogia, 1908.), majd a gyakorlati pedagógia és a pedagógiai elmélet terén határozottan állást foglaló és élesen körülírt formulákhoz jutott gondolkodót (pl. *Az iskola feladata az erkölcsi nevelésben*. Magyar Paedagogia, 1919. — *Eszmények és valóságok*. Magy. Paed. 1916. — *A nevelés fogalmának elemzése*, 1917.) mutatják.

Fináczy az utolsó években valósággal sokoldalú pedagógiai íróvá fejlődik és a pedagógiai tudomány nagy területének alig van oly része, melyről nem volna egyik-másik számottevő dolgozata. A már említettekén kívül a következők a legjelentősebbek közülök: *Az elméleti tanárképzésről*. Magy. Paed. 1905. — *Az érettségi vizsgálat*. Magy. Paed. 1911. — *Helvétius paedagogiája*. A Magyar Filozófiai Társaság Közleményei (és különnyomat) 1911. — *A latin nyelv tanításáról*. Magy. Paed. 1912. — *Erziehung und Unterricht in ihrem Verhältnisse*. Mémoires sur l'éducation morale. La Haye, 1912. — *A középoktatás nemzetközi kérdései*. Magy. Paed. 1913. — *Az iskolai felügyeletről*. Magy. Paed. 1915. — *Az iskola és a háború*. Magy. Paed. 1915. — *Szakoktatásunk*. Magy. Paed. 1916. — *Szabadabb mozgás a középiskolák felső osztályaiban*. Magy. Paed. 1918. — *Népoktatásunk alaptörvénye*. Magy. Paed. 1918. — *A középiskolák egységes jogosítása*. Magy. Paed. 1919.

Fináczy sokoldalúsága abban is nyilvánul, hogy dolgozatai kiterjednek az iskolaügy minden ágára, az egyetemi oktatásra, a középiskolákra, a polgári iskolákra, a népiskolára, a szakoktatásra és nevezetesen néhány szenileszerű elnöki beszéde (pl. *Paedagogiai irodalmunk némely hiányairól*. Magy. Paed. 1903. — *Közoktatásügyi szemle*. Magy. Paed. 1914. — *Paedagogiai irodalmunk*. Magy. Paed. 1914. — *Tanügyi reformok*. Magy. Paed. 1917.) tanuskodik pedagógiai érdeklődésének sokoldalúságáról és körütekintésének széles voltáról.

Ha most azt kérdezzük, melyek a fővonások Fináczy Ernő pedagógiai felfogásában, mindenekelőtt szembetűnő az ő pedagógiai idealizmusa és optimizmusa. Ugyanaz a pedagógiai idealizmus és optimizmus ez, melyet a legnagyobb pedagógiai gondolkodóknál találunk, egy Herbartnál, egy Kármánnál, vagyis a magasra tűzött erkölcsi és művelődési eszményekbe vetett hit; az emberiség és a nemzet tökéletesedése iránt táplált remény és a megingathatatlan bizalom a nevelés erejében. Fináczy eszményei nem a csillogó fantázia szülöttjei, nem játékos elme produktumai, hanem a mult hagyományaiban, a történeti valóságban, a nemzeti élet folytonosságában gyökerező eszmei alakulatok, melyekben nincs vakmerőség, nincs forradalom, de van mélység és van határozottság.

Fináczy, mint minden igazi filológus, mint minden mélyebb historikus és még inkább mint minden komoly pedagógus, konzervatív gondolkodó. Azonban csak konzervatív, de nem reakcionárius. Ezt a két fogalmat: „konzervatív“ és „reakcionárius“ így határozta meg nem régen egy szellemes német író (Oscar A. H. Schmitz: *Die Kunst der Politik*. Lord Beaconsfield. Zweite Auflage. München und Berlin. 1914. 448. l.): „Konzervativ ist jeder, der etwas bewahren will, das aus einem höheren, als dem reinen Nützlichkeitsinteresse bewahrenswert ist“... „Reaktionär wird eine konservative Partei erst dann, wenn sie etwas bewahren will, was nicht erhaltenswert ist, weil es Besseres gibt“. Vagyis konzervatív az, aki azt akarja fenntartani, ami magasabb szempontból, mint amilyen pusztán a hasznosság szempontja, fenntartásra méltó, reakcionárius pedig az, aki még azt is fenn akarja tartani, amit, mert van nálánál jobb, fenntartani nem érdemes. Fináczy igazán csak azt akarja fenntartani, ami magasabb szempontból, mint a merő hasznosság szempontjából fenntartásra méltó, — 'innét erednek egyebek között tiszteletreméltó, minden népszerűtlenségi veszedelemmel dacoló törekvései a klasszikus műveltségelemek megóvására középiskolai oktatásunkban, — de ő korántsem kívánja fenntartani azt, aminél jobbat vél felismerni, mint ezt például újabban *A középiskolák egységes jogosítása* című dolgozata is mutatja (Magyar Paedagogia, 1919.).

Fináczy pedagógiai elmékedésének egyik további nagyon kiemelkedő vonása, mégpedig olyan, mely részben tudományosan megalapozott meggyőződéséből ered, de még inkább lelkében mélyen gyökerező érzelmi motívumokkal kapcsolatos: az ő gondolkodásának erősen nemzeti jellege. Benne van ez a vonás Fináczy egész pedagógiai tevékenységében, egész irodalmi munkásságában, nagy hévvel jelentkezik például *Az iskola és a háború* című kis dolgozatában (Magy. Paed. 1915.), de talán sehol oly nemes, oly gyengéd, oly megható módon nem jut kifejezésre, mint ama nagyon szép megemlékezésben, melyet Arany Jánosnak szentelt (Magy. Paed. 1917.).

Valaki felvethetné azt a kérdést is, hogy Fináczy mint pedagógus kinek a hatása alatt áll, kitől tanult legtöbbet, kit követ leginkább. Mikor fent pedagógiai idealizmusáról és optimizmusáról beszéltem, mintha — félig-meddig nem is tudatosan — már megjelöltem volna azokat a gondolkodókat, kiknek hatása talán leginkább meglátszik Fináczy-n, csakhcgy természetesen fordított rendben kellene őket most felsorolnom. Közvetlenül legtöbbet tanult — ezt mindig az őt jellemző hűséggel és háladatossággal ki is jelentette, így nagy melegséggel búcsúszavaiban és ünnepi megemlékezésében (Magy. Paed. 1915 és 1916) — a magyar pedagógustól, Kármántól, általa és ő útján közvetve legtöbbet hatott rá, mint még mindig a legtöbb mai pedagógusra, még azoknak egy részére is, kik rendszerét támadják vagy bírálják,

Herbart, de ki tudnám mutatni nemcsak igen jelentős helyen való idézetből, hanem fontos elvi természetű tételekből, hogy a königsbergi bölcse is — elméket hódító nagy erejével — befolyással volt rá. De ha ezeket a hatásokat megállapítom, korántsem teszem ezt azzal a gondolattal, mintha Fináczy bármiben is oly tanítvány volna, aki képes iurare in verba magistri. Nem. Fináczy mint tudós elme is sokkal erősebb egyéniség és mindenekelőtt sokkal lelkiismeretesebb, sokkal többoldalú erudícióra törekvő és minden jelentős gondolat iránt sokkal fogékonyabb tudós, mintsem egy rendszernek vagy egy gondolkodónak mereven egyoldalú követője lehetne. S ha valamelyik nagy ember gondolatépülete előtt tisztelettel meghajlik is az igazságot szerető és elismerő lelke és távol marad minden nyegle eredetieskedéstől, mégsem áll soha valamely „iskola“ kényszerítő és megmerevítő glédájába, amint azt például a Zilleren és másokon gyakorolt éles kritikája mutatja *Újabb törekvések a didaktika terén* című értekezésében (Magy. Paed. 1910.).

Az egyoldalúságtól és merevségtől megóvjaa Fináczyt nagy szabású pedagógiai történetíró volt a is, mely elméjének mindig újból, más-más korról való foglalkozása folytán, bizonyos frisseséget ad. Mint pedagógiai történetíró és történetkutató többnyire egészen a maga útján jár. Nevezetesen a nemzeti közoktatás történetének terén eredeti kutató és nem egy többé-kevésbé jelentékeny részletre nézve valóságos felfedező. A Mária Teréza korabeli nevelésügyre, mindenekelőtt a Ratio Educationis keletkezésére vonatkozó kutatásai, illetőleg ezeknek eredményei mindig fontos mozzanatai lesznek a magyar kultúrtörténetírásnak. Nagy szorgalom a források felkutatásában. Gondosság a tények mérlegelésében és lelkiismeretesség a következtetésben jellemzik őt mint historikust az anyag összehordására nézve, áttekinthetőség és tagoltság a feldolgozott anyag szerkesztésére, világosság és művészi lendület az előadásra nézve.

Ha Fináczynek pedagógiai munkásságát a maga egészében áttekintjük, szemünkbe ötlök egy vonás, mely minden gazdagság, minden sokoldalúság, minden fogékonyság és minden frissesség mellett — e tulajdonságok éppen ismételtlen említett egyik legújabb könyvében, *A renaissancekori nevelés történeté*-ben jelentkeznek oly örvendetes módon — megvan Fináczy szellemének természetében és látszólag, de csak látszólag, ellenkezik az imént felsorolt tulajdonságokkal. E vonás Fináczy következetessége és hűsége önmagához, vagyis meggyőződésének erős volta. Bizonyos alapvető meggyőződésein Fináczy egész irodalmi és egyéb pedagógiai munkásságában szilárdul áll és azokra nézve magát soha meg nem tagadta. A nevelésnek erkölcsi céljairól általában, az oktatás nemzeti jellegének feltétlenül szükséges voltáról, a klasszikus műveltségnek közművelődésünkben és középiskolai oktatásunkban való nagy jelentőségéről mindig, pályájának kezdete óta

mai napig, ugyanazt vallotta Fináczy és ezekre vonatkozó meggyőződéséből soha semmi koráramlat, semmi divat kedvéért nem engedett. De ha valamely részletkérdésre nézve az idők és a gyakorlati követelmények egykori véleményének megváltoztatására bírták, ezt mindig férfias nyíltsággal megvallotta. Így például csak nem régen *A középiskolák egységes jogosításáról* tartott előadásában (Magy. Paed. 1919) teljes őszinteséggel kijelentette, hogy a klasszikus műveltség iránt való minden tisztelete mellett nem tarthatja fenn többé azt a régebbi véleményét, hogy a latin nyelv tanulása nélkül senki az egyetemre ne mehessen.

Ha az előbbieken azt mondtam, hogy Fináczy az erős meggyőződés embere, ezt ki kell egészítenem azzal is, hogy saját meggyőződésének erős volta mellett őt mindig nagy tárgyilagosság jellemzi másoknak az övétől eltérő véleményével szemben. Nem egy dolgozata tanuskodik erről a tulajdonságáról, de talán egyben sem nyilatkozik ez olyan szembetűnő módon, akkora nobilitással, sőt egyenesen nagylelkűséggel, mint a múlt év végén a proletárdiktatúra közoktatásügyi tevékenységéről tartott előadásában (*Négy hónap a magyar közoktatás történetéből*. Magy. Paed. 1919.). Saját egyéni sérelmein érzett jogos méltatlankodása, az erkölcsös embernek felháborodása, a hazafinak haragja — akármennyire rezeg is írásában és előhívja tollának egy tulajdonságát, mely különben ritkán jut nála felszínre, t. i. a sarkasmust — őt túlzóvá és igazságtalanná nem teszi és mondhatni, Fináczy valósággal erőlködik azon, hogy igazságos legyen és kihámozza a kevésre becsülhető ellenfél törekvéseiből is azt a kevés jót, ami bennük található.

Az objektivitásnak ez a neme, a kímélet az ellenfél és az ellenség iránt is, kapcsolatos Fináczynek oly tulajdonságával, melyet tudományos működés jellemzése alkalmával nem szoktak felhozni, de amely pedagógusban, vagyis olyan férfiban, akinek elméleti meggyőzései gyakorlati tevékenységnek, szóval és tettel való cselekvésnek szabályozására vannak hivatva, a tudás mélysége, az elme élessége, a bűvarkodás lelkiismeretessége mellett is számottevő tényező, és ez: Fináczynek meleg, jó szíve. Nem azok közé a jó szívek közé tartozik a Fináczy jó szíve, melyeket gazdáik folyton ajkukon hordoznak, hanem azok közé, melyek mélyen és elrejtve melegítik az agy munkáját, szépitik az akarat és szorgalom termékeit. Fináczy írásainak mélyén ott van az a hatalom, amely, ha „nincs az emberben, olyá lesz, mint a zengő érc és a pengő czimbalom“ és „ha minden titkokat és minden bölcseséget tudna is...“, ha az nincs benne, akkor semmi“; ott van a szeretet. A szeretet felebarátai, nemzete, az emberiség iránt, de mindenekelőtt az a szeretet, mely a leendő emberek formálásán fárado munkásra, a pedagógusra nézve a legjelentősebb: a szeretet a gyermek iránt. Ott rezeg ez a szeretet (egy másfajta érzellemmel, a természetszeretettel párosulva) abban a finomszövésű elmefuttatásban, melyet

Fináczy az Alexander-Emlékkönyvbe írt *Naturalizmus* címmel (1910), de legmelegebben, legmeghatóbban kiárad ez az érzés abból a párfát ritkító szép írásból, melyet Fináczy a Beöthy-Emlékkönyvben Charles Dickensnek szentel (1908). Fináczynek összes pedagógiai megnyilatkozásai közül ez talán a legszubjektívebb írása és amit itt e szubjektivitásból látunk, az egy ragyogó lelki kincs. A nagy angol gyermekbarát, kinek egyes regényei valóságos nagy tettek voltak hazája nevelésügyének terén, alig találhatott volna ebben a tekintetben congenialisabb, rokonibb lelkű olvasóra és értelmezőre, mint amilyenek a maga kis leányát aposztrofáló magyar tudós bizonyul ebben a nagynevű barátja tiszteletére közölt írásában, maga Fináczy pedig keveset írt szebbet, forma tekintetében is tökéletesebbet, mint e kis essayt a *David Copperfield* édesszavú szerzőjéről. és munkáiról.

S midőn Fináczynek mint tudósnek jellemző vonásait keresve az intellektus és az erkölcsi akarat területéről önként, a tények kényszere folytán átléptünk az érzelmek birodalmába, megilletődve meg kell állanunk Fináczy lényének, mégpedig határozottan tudós, pedagógus lényének még egy érzelmi vonása előtt, mely a szeretetnél is szemérmetesebben húzódik meg e gazdag és nemes természet mélyén és néha, nagy ritkán csillog elő szelíd, ünnepnapi fényvel. Ez a vonás, mely nélkül Fináczy nem volna az, aki, és nem volna az, ami: a vallásosság, az ő tiszta, mély vallásossága. Előttünk ez a vonása, melynek Fináczy világnézetének teljességét, egész szellemi lényének harmóniáját köszöni, valahányszor a vallásoktatásról beszél, de talán legszebben ragyog abban a confessioszerű előadásában, melyet már fent említettem, az *Eszmények és valóságok* címűben (Magy. Paed. 1916.).

S e vonás kiemelésével be is fejezzük szemlénket e gazdag tudós egyénisége felett. A tudós intellektus nagymértékű vonásain felül, velük harmónikus egésszé egybeforrvva, találtuk a tudós erkölcsiség és az érzelmi motívumok nagyjelentőségű elemeit is, melyeket nem mellőzhettünk. Bizonyítják ezek, hogy amit valaha a filozófusokról mondtak: pectus facit philosophum, és amit a teológusok is szerettek magukra alkalmazni, az teljesen alkalmazható a pedagógusra is, mégpedig nemcsak a pedagógiai gyakorlatnak, hanem a pedagógiai elméletnek, a pedagógia tudománynak emberére is: pectus facit paedagogum. A kebel, a szív, a lélek a pedagógusban és nemcsak az értelem, az elme, az ész teszi a pedagógust, az igazi, a komoly, a maradandó hatású pedagógust.

S ennek az egész léleknek, az ész, érzelem és akarat, harmónikus összességének kell betudnunk, hogy Fináczy Ernőben látja ma a magyar pedagógiai tudománynak minden munkása a magyar tudományos élet ez ágának representative man-jét, benne tiszteljük mindannyian a magyar pedagógiai tudomány első, vezető emberét és hogy miként néhai mestere, Ponor

Thewrewk Emil, volt hosszú ideig nálunk a princeps philologorum, úgy ezidőszerint kétségkívül Fináczy Ernő Magyarországon a princeps paedagogorum.

Még sokáig és sokszor legyen alkalmuk a magyar pedagógusoknak, hogy szeretetüket, tiszteletüket, hódolatukat tanúsíthassák princepsük iránt!

WALDAPFEL JÁNOS.

## FINÁCZY ERNŐ MINT ÍRÓ.

Mindazoknak ítéletében, kik egy emberöltő óta figyelemmel kísérik a budapesti tudományegyetem tudós pedagógusának, Fináczy Ernőnek nemesen ívelő pályáját, évtizedek óta igazolva látom azt a magamban réges-régen kialakult felfogást, hogy Fináczy Ernőben a tudóssal méltóan versenyez az író, a tudós pálmájához hervadhatatlanul fonódik az írói babér s Fináczyról mint íróról szólni éppoly kötelesség s éppoly hálás feladat, mint értékelni benne a tudóst, megbecsülni a tisztviselőt s rajzolni az embert.

Abból a meleg érdeklődésből és vonzódásból Fináczy előadásai iránt, miket az ő meghallgatására rendszeren szokatlanul nagy számban egybegyűlt közönség szokta tagyában észleltem, világosan láthattam az én felfogásom érvényesülését. Az igazi írói kvalitások sajátos vonzóerővel bírnak a mai kor művelt emberére. Sokszor nagyobb és teljesebb a hatásuk a legdöntőbb tudományos fejtegetések erejénél.

Annál nagyobb elégtétel nekem, hogy immár jóval több, mint negyedszázada annak, hogy Fináczy Ernőt ismerve, első írásainak olvasása után mind szebben láttam fejlődni írói kvalitásait s mind gyakrabban volt alkalmam írói művészetének érett gyümölcseit is élvezni.

Ez alkalmak évről-évre sűrűn ismétlődtek, mert Fináczy Ernő a szorgalmas tollú írók közé tartozik, kinek részint a közéletben elfoglalt hivatalainál s megtisztelő állásainál fogva, részint mint egyetemi professzornak és akadémikusnak gyakran kellett eloquenter nyilatkoznia szóban és írásban s aki sua sponte keletkezett szép és kiváló könyveiben is mindig az előkelő felfogású és szép stílusú író jellemző sajátosságait mutatta. Irodalmi munkásságának kronológiájában nincsen is hézag 18 éves kora óta s — az 1883. év kivételével, melyből egyelőre nincs irodalmi adatunk Fináczyról, de ez bizonyára csak bibliográfiánk hézagosságán múlik — az 1878-tól kezdve eltelt 52 esztendő mindegyike meghozta a maga irodalmi termését olyan — kisebb vagy nagyobb — munkákban, melyek egyike sem vesztette el értékét ma sem s világos és szép előadásánál fogva az elsőtől az utolsóig mindegyik nemcsak okulással, hanem élvezettel olvasható most is.

Szépszámú önálló eredeti iratain s nagy könyvein és prózai s költői fordításain kívül a folyóiratokban megjelent cikkek

